

Заслугує уваги робота львівських лісотехніків з реконструкції насаджень Шевченківського національного заповідника в Каневі, яке велося силами науковців і студентів упродовж п'яти років. Тут проведено реконструкцію малоцінних акацієвих насаджень, сформовано ряд мальовничих галявин та узлісь.

Проблематичним у теоретичному та практичному плані є питання відновлення монастирських садів. Глибоке вивчення архівних матеріалів і наявність відповідних коштів дасть змогу вирішити це питання. І не лише коштів, потрібна глибока закоханість у матеріал, роздмухування генетичної пам'яті. Для кожного українця, шанувальника спадщини Шевченка є Лебедин і його монастир – притулок Оксани – нареченої Яреми-Галайди. Думаю, кожному захотілося б побувати у келії, де вона ділилася своїми душевними почуттями з черницею, у церкві де "Ярему вінчали".

Одним з головних практичних шляхів є вирішення багатопланової проблеми збереження та відтворення індивідуальних особливостей (природних умов, значущості об'єкту, його стану і зміни оточення, містобудівельної ситуації, наявності історичної документації). Зрозуміло, що методика передпроектних пошуків стосовно ландшафтних меморіальних об'єктів має ряд принципових положень. Передпроектна стадія включає архівні пошуки історичного плану, натурні обстеження, на підставі яких даються загальні рекомендації та перелік першочергових заходів для збереження і консервації об'єкту. Беручи до уваги, що маємо справу з природними об'єктами, необхідно приділяти належну увагу динаміці розвитку паркових насаджень, прогнозуванню змін поколінь рослинних ярусів.

Стадію проектування визначають індивідуальні методики реконструкції, реставрації та консервації парків. Проектами передбачається реставрація цінних ландшафтних композицій, які зазнали стихійних змін (зарості, невдалі посадки), реконструкція окремих елементів ландшафту, консервація меморіальних і реліктових дерев. Важливим є усунення випадкових елементів, невдалих нашарувань, позапланових посадок і природного самосіву. На сьогодні спостерігається бурхливий ріст другого і третього поколінь деревної рослинності порослевого та насінневого походження, що призводить до розпаду історичних ландшафтних композицій ("Качанівка", "Сокиринці"). Одна з головних цілей цих проектів – оптимізація паркового ландшафту в умовах зростаючих антропогенних навантажень. Паралельно з відновлювальними роботами необхідно проводити адаптацію старовинних парків до нових цілей – рекреаційних, музейно-експозиційних, а також врахування урбогенних змін, що у них відбуваються.

На даному етапі надзвичайно важливими є консерваційні роботи, які дадуть змогу підтримувати життєвість і стійкість старовинних дерев, котрі й сьогодні формують паркові композиції. Дуже гостро стоїть питання консервації та лікування старих меморіальних дерев: необхідно визначити ступінь їхнього пошкодження та хвороби екземплярів, виявити причини.

Важливим для нашого пошуку є інформація з місць про меморіальні об'єкти та їх стан, участь громадськості у консервуванні та збереженні алей, деревних угруповань та окремих пам'ятних дерев, охороні урочищ, парків і садів. "Кобзаря шлях" має пройти через серця усіх суших в Україні та за її межами українців.

Література

1. Бас В.В. Шевченків край: Фотопутівник – К.: Мистецтво, 1989. – 264 с.
2. Вергунов А.А., Горохов В.А. Русские сады и парки. – М.: Наука, 1988. – 418 с.
3. Україна. Путівник. – К.: Балтимор: "Смолоскип". – 1993. – 450 с.

УДК 712.253

Ст. викл. О.С. Пилат¹ – м. Львів

ВИКОРИСТАННЯ КОЛОРИСТИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ ФЕН-ШУЙ У САДОВО-ПАРКОВОМУ МИСТЕЦТВІ

Висвітлено найзагальніші колористичні закономірності Фен-шуй. Розглянуто символіку спектральних та ахроматичних кольорів, їх фізіологічний та емоційний вплив на людину. Наведено приклади з Селам – мови квітів, та асортимент квітучих трав'янистих, згідно з їхніми забарвленнями для використання у садово-парковому мистецтві.

O.S. Pylat – Lviv

Feng-shui color laws us in garden-park art

A statement of the most general color laws Feng-Shui is presented. The symbolic of spectral and other colors, their physiological and emotional influence on human is considered. The examples from Selam (as language of flowers) and assortment of flowering ground cover plants for use in landscape architecture, according to their coloring are induced.

Колір – найбільш активна характеристика предметів, що діє на людину, насамперед, бо впливає навіть на пасивно сприймаючий мозок, у той час, як для сприйняття форми, тектонічної структури предмету необхідна активна організуюча робота мозку. Така властивість кольору має надзвичайно важливе значення при формуванні навколишнього середовища.

Широке використання кольору у різних галузях – промисловості, техніці, медицині, мистецтві, ландшафтній архітектурі, побуті – вимагає вирішення багатьох теоретичних та практичних питань, якими займається колорознавство. З кожним днем воно все ширше й глибше проникає у різні галузі знань, все повніше використовує традиційні колористичні системи різних національних шкіл. Однією з таких систем, надзвичайно популярних зараз, є Фен-шуй – старовинна колористично-філософська система Китаю. Фен-шуй – мистецтво жити у гармонії з довкіллям (природою), яке виникло біля 5 тис. років тому. Спочатку Фен-шуй займався в основному особливостями ландшафту. Із широкого вибору літератури, присвяченої цій темі більшість висвітлює принципи Фен-шуй стосовно житла та його інтер'єру. Проте вплив кольорів природного оточення значно потужніший від штучних барв, які ми бачимо в інтер'єрах. Колористика живих природних форм – зелені дерев та чагарників, неповторні за своїми відтінками барви квітів – значно насиченіші від штучних. Освітлені потужним сонячним промінням, вони значно активніше впливають на нашу психіку, формуючи різні, за різних колористичних співвідношень. Емоційні стани, створюючи свою психофізіологічну атмосферу, яка може бути позитивною чи негативною залежно від певних конкретних співвідношень різних кольорів та їх пропорційного вмісту у даній композиції. Не менш важливим у цьому сукупному впливі є і фактура й пропорції об'ємів насаджень, але для повного їх розгляду статті не досить.

¹ кафедра екології та ландшафтної архітектури, УкрДЛТУ

1. Історія садово-паркового будівництва

Отож, як один з аспектів цієї актуальної проблеми оберемо вплив власне *кольорів*, а також спробуємо витворити хоча б найзагальніші рекомендації стосовно використання окремих барв та їх поєднань, розібратись які з них найбільш позитивні для більшості людей. Не варто ігнорувати й того, що на різних за своїм психологічним типом людей, різні кольорові співвідношення впливають не однаково. Відносно цього аспекту радимо звернутись до класичних праць із психофізіологічного впливу кольорів, і вже згідно з ними обрати оптимальні у кожному окремому випадку варіанти.

У Фен-шуй кольори формують відображене світло. Добре відомо, що залежно від кольору джерела світла (розсіяне денне, сонячне, ранкове, обіднє, вечірнє, різні штучні джерела: лампи тощо) колорит середовища змінюється. Поєднання кольору і світла має створювати найбільш сприятливі для життя умови.

Сила дії й вплив кольорів на людину відомі з давніх часів. Первісні люди за допомогою різних кольорів виганяли злих духів, приваблювали силу та удачу. Стародавні китайці використовували кольори як символи різних пір року:

Колір	Символ	Відповідає
Зелений	Дерево	весна
Жовтий	сонце	кінець літа
Оранжевий	сонце	кінець літа
Білий	метал	осінь
Синій	вода	зима

Підбираючи колорит присадибної ділянки загалом, чи окремих її частин, необхідно враховувати, що світлі стримані кольори квітів на нейтральному фоні зелені (рожевий, абрикосовий, колір слонової кістки, беж) діють заспокійливо і розслаблююче. Блакитні тони мають властивість навіювати людині задумливий настрій, налаштовують до спокійних занять. Загалом, добре підібрані світлі плями можуть оживити темний кутку саду, а великі їх площі візуально розширюють простір. Яскраві теплі кольори (червоний, оранжевий, жовтий) при нетривалому впливі створюють стимулюючу атмосферу. Це, звичайно, найзагальніші рекомендації. Застосовуйте у саду ті кольори, які б відображали ваші почуття. Як правило, приємні вам кольори будуть доречними і з точки зору Фен-шуй.

Кольори і БА ГУА

Для визначення кольору, доречного для різних частин вашого саду можна застосовувати 5 елементів китайської астрології (дерево, вогонь, земля, метал і воду) у поєднанні з впливом Ба гуа – символу китайської культури. Ба гуа – це вісім поєднань цілісних ліній, що символізують світле чоловіче начало Ян і перерваних ліній, відповідних жіночому темному началу Ін. У кожній з восьми груп по три елементи, наприклад, три суцільні лінії означають поняття *цян* ("небо"), три перервані – *кунь* ("землю"), дві суцільні та одна перервана вгорі – *дуй* ("водою") тощо. Система Ба гуа детально висвітлена у прадавньому трактаті "Іцзін" ("Книзі змін"). При допомозі Ба гуа робились спроби пояснити все розмаїття природних явищ і людського буття (країни світу, тварини, частини тіла тощо). Коли Ба гуа накладається на діаграму п'яти елементів із землею у центрі, ми отримуємо цікаве і дуже дієве поєднання кольорів.

Зони саду	Кольори
Багатство	Червоний, зелений, фіолетовий і синій
Слава	Червоний, зелений і жовтий
Шлюб	Червоний, рожевий, білий
Сім'я	Зелений, червоний і синій
Діти	Білий і золотисто-жовтий
Знання	Чорний, зелений і синій
Кар'єра	Чорний, білий і зелений
Учителі	Білий і чорний

Ці кольорові поєднання можна застосовувати до різних зон саду, відповідно оформлюючи їх меблями чи малими архітектурними формами тих барв, які найбільше їм підходять.

Усі кольори у Фен-шуй належать до Ін, або до Ян. Звичайно, ми краще почуваємось там, де прояви обох цих начал гармонізовані. Червоний, оранжевий, жовтий і чорний – кольори Ян, а жовтий, зелений, синій і білий – кольори Ін. Фіолетовий може відноситись до обох начал, залежно від того, скільки у ньому червоного й синього. Тони, наближені до лілового – Ян, синьо-фіолетові – Ін. Кольори Ін та Ян можна використовувати разом для досягнення рівноваги, але в ідеальному варіанті вони мають бути однакові за насиченістю.

Як одна з частин Фен-шуй згодом розвинулась наука про мову та символіку кольорів та квітів – "Селам". Коли зродилась мова квітів, з'явився й словник, що містив необхідні дані для з'ясування стосунків мовою квітів, де основне змістове навантаження несе колір. З часом мова квітів поширюється країнами Європи; частково єднаючись із народними традиціями. Наведемо ряд прикладів:

- *азалія* – означає сум, викликаний самотністю;
- *гіацинти* (кількість бутонів) – указувала на день зустрічі;
- *дзвоники* (число) – час побачення;
- *ротки садові* – символізують славу;
- *волошки, білі гвоздики* – довір'я;
- *стокротки* – згоду;
- *конвалія та бузок* – оновлення;
- *лілія* – чистоту;
- *червона гвоздика* – пристрасть;
- *айстра* – смуток;
- *конюшина* – очікування;
- *цвіт вишні* – оспівчення у коханні;
- *олеандр* – "Я зачарований вами";
- *жовта троянда* – запитання "Чи шире кохання?"

Важливими у Селам є також величина і склад букету. Багатозначним, наприклад, є букет з однієї квітки. Він вважається, чи не найбільш інтимним. Так, червона троянда символізує шире кохання, біла – ознака зворушливої наївності, жовта – золотистий блиск добробуту, рожева – ширість відкритого серця, зеленаві – палку пристрасть і прихильність.

Загальні характеристики кольорів за Фен-шуй

ЧЕРВОННИЙ. Ключові слова: *збуджуючий, енергійний.*

Це найпотужніший з кольорів. У саду він виглядає дуже ефектно. Він покращує настрій, додає сили. Якщо ви почуваєте втому і сонливість, – кілька хви-

лин, проведених посеред червоних квітів, повернуть втрачену енергію. У Китаї червоний колір вважається кольором щастя і розквіту. Наречені й досі одягають червоний одяг, щоб привернути прихильність небес. Через місяць по народженні дитини молоді батьки роздають родичам і друзям червоні писанки.

Поряд із позитивними якостями, червоний може викликати гнів, draжливість. Він пристрасний, палкий і якщо користуватись ним непродумано, може підвищувати агресивність, вести до хаосу. Цей дуже активний, дієвий колір важко приглушити іншими. Світлі його відтінки викликають незначне збудження, виступаючи; темні – серйозні, поважні.

Червоно-квітучі рослини для саду можна обрати з дуже широкого спектру відтінків. Рейтинг очолюють, звичайно, троянди різних відтінків.

У Фен-шуй червоний належить до елемента ВОГНЮ. Червоні огорожі, садові меблі, великі плями квітів необхідно використовувати у зонах нетривалого відпочинку. Він належить до однієї з двох протилежних основ Всесвіту – енергії оновлення Янь.

РОЖЕВИЙ – найбільш жіночий колір, дуже емоційний. Він м'який, ніжний, викликає турботу, бажання захисту і підтримки. Вважається кольором ніжного кохання. Світло-рожевий символізує мир і спокій.

До палітри рожевих тонів належать цикламени, бегонії, цинерарії, жоржини, флокси, тюльпани, амариліси, півонії та троянди.

СИМВОЛІЗУЄ свято, вогонь, свободу, кохання, життя, кров, пристрасть, революцію.

Асортимент червоно-квітучих: Трав'янисті: пеларгонії, фуксії, гвоздики, червона фіалка, червоні хризантеми та жоржини, червоно-чорний східний мак.

Деревні: Айва японська, вейгела рясоцвіта, хеномелес Маулея, шипшина зморшкувата і корична, калікант, вовче лико.

ОРАНЖЕВИЙ. Ключові слова: *натхнення, спілкування.*

Це теплий, неспокійний колір, який додає енергію і піднімає настрій. Теплий, святковий, звабливий, сильно діючий, дуже яскравий, привертає увагу.

Оранжевий несе у собі енергію червоного та м'якості жовтого. Цей колір добре підходить до зон, де люди спілкуються, приймають їжу. Також він стимулює розумову активність. По Фен-шуй належить до елемента ЗЕМЛІ.

СИМВОЛІЗУЄ сонце, тепло, владу, силу, радість, але й пихатість. Він стриманіший від червоного, добродушніший.

Асортимент оранжево-квітучих: Трав'янисті: соняшник, оранжеві первоцвіти (примули), жовтофіоль, каліфорнійський мак (ешшольція), чорнобривці, гібридні астильби, шафранна лілія, настурція.

Деревні: Карія японська, кампсис повзучий.

ЖОВТИЙ. Ключові слова: *позитивність, оптимізм.*

Колір життєдайного сонця. Веселий, стимулюючий, яскравий, сухий. Активізує діяльність мозку, тому його часто пов'язують з символом мудрості. У Стародавньому Китаї вважали кольором сміху, а також настільки священним, що його міг носити лише імператор. Єгиптяни і майя також пов'язували його з Сонцем і поважали життєдайну силу.

Жовті квіти освіжають і звеселяють, коли ви пригнічені, піднімають настрій і гріють. Також позитивно впливає на розумові здібності та сприяє спілку-

ванню. З іншого боку – це колір пустелі, спеки. У Фен-шуй – жовтий, як і оранжевий належить до елемента ЗЕМЛІ. Зелено-жовтий – колір отрути, сірки, вважається кольором зради.

СИМВОЛІЗУЄ Сонце, щастя, радість, розкутість, тепло, життя, світло, розкіш, шлюб, оптимізм, повагу до старості. Ядуче жовтий – заздрість, свавілля, ненависть, брехливість, розлуку.

Асортимент жовто-квітучих: Трав'янисті: аліссум саксатіле, тирлич жовтий, півник болотний, нарцис, тюльпан, тагетес, орхідея дамська туфелька, аквілегія гібридна, доронікум дорожній, купальниці Ледебура європейська, люпин, ротики садові, молочай, рудбекія Хірта, солідаго гібридний, тагетес, фуксія золотиста, горицвіт, девясил.

Деревні: форзиція, дерен справжній, барбарис звичайний, магонія падуболиста, карагана дерев'яниста та кушова, міхурник, золотий дощ, рододендрон жовтий.

ЗЕЛЕНИЙ. Ключові слова: *мир, спокій.*

Зелений колір знаходиться у центрі кольорового спектра. Це колір природи. Він викликає відчуття спокою, гармонії, умиротворення і лікує душу. Це ніжний, пасивний, об'єднуючий, цілющий колір рівноваги. Цей сполучний у саду колір найбільш приємний для ока. Світло-зелений – жвавий, веселий; темно-зелений – холодний, стриманий. Відступає поряд з теплими кольорами, але виступає поряд з холодними. В Китаї зелений – колір миру і довголіття.

СИМВОЛІЗУЄ весну, пробудження і ріст, мир і спокій, надію і тугу, родючість і пихатість.

Асортимент зелено-квітучих: Трав'янисті: Окрім величезної палітри різноманітних деревних та трав'янистих рослин з цікавим забарвленням листя, пропонуємо вам породи з зеленим забарвленням квіток: дамська мантия, ірландський дзвіночок, ведмежа лапа, ломиніс прямий, смовдь гірська, квіти копитняку та плюща звичайного, хмелю.

Деревні: клен, каркас, магнолія гостролиста, бруслина європейська.

БЛАКИТНИЙ І СИНІЙ. Ключові слова: *оптимізм, надійність.*

СИНІЙ – тихий, суворий, віддаляючий, холодний, але повний енергії. Це один з найспокійніших кольорів. Навіть спокій, прохолоду. Синій індиго загострює інтуїцію і посилює прагнення до духовності. На Сході вважається жіночим кольором, з ним асоціюються спокій і миролюбність. Посилює у людині почуття обов'язку.

СИМВОЛІЗУЄ надію, довіру, оптимізм, поважність.

БЛАКИТНИЙ (ГОЛУБИЙ) – колір неба, простору, води. Асоціюється з правдою, вдумливістю, постійністю. Миротворчий, сприяє самозаглибленню (медитації), розумовим заняттям. Ясний, чистий, відступаючий. У Фен-шуй і синій і блакитний належать до елемента ВОДИ.

СИМВОЛІЗУЄ безмежність, далечінь, чистоту, тугу, вірність, довіру.

Асортимент синьо-квітучих: Трав'янисті: Фіалка, лобелія, гіацинт, мускарі, дельфініум, горлянка повзуча, волошки, цикорій, незабудки, орлики звичайні, миколайчики сині, тирлич, герань лучна, лобелія ерінус синя, роговик Біберштейна.

ФІОЛЕТОВИЙ. Ключові слова: *духовність, високі ідеали.*

Фіолетовий поєднує енергію червоного з оптимізмом синього. Він зродився з двох світлових потоків: червоного – вогняного караючого й очищаючого, синього – мудрого і чистого. Це колір енергії, матерії та розуму. Чуттєвий, делікатний, закликає до краси і гармонії. Створює спокійний, дещо містичний настрій. Він виразно асоціюється з духовністю. Пов'язаний з творчістю, ідеалізмом, магією. Підкреслює урочистість, особливо червоно-фіолетовий. Добре поєднується з іншими кольорами. Великі плями пригнічують.

СИМВОЛІЗУЄ дружбу, достойність, велич, розкіш, пишноту, вдумливість, духовність і спокій. Пов'язаний з інтуїцією і турботою про інших.

Асортимент фіолетово-квіткових: Трав'янисті: Фіалка духмяна, геліотроп, герань плющоподібна, первоцвіт віргінський, петунія, орліки звичайні, медунка вузьколиста, агератум мексиканський, аквілегія гібридна, аліссум морський, братки, армерія, вербена гібридна, дзвіночки, левкої, люпин Русселя, аубріція, петунія гібридна, етіонема

Деревні: берест, в'яз, ломиніс Жакмана, аморфа кушова.

Окрім спектральних, наводимо характеристики інших кольорів, які трапляються у садах, у малих архітектурних формах чи у садових меблях.

ЗОЛОТИЙ. Ключові слова: *достойність, гроші.*

В імператорському Китаї лише сам імператор і його наближені могли носити одяг золотого кольору. Вважається, що золото приваблює авторитет і повагу. Золотий чи золотистий колір, як і жовтий, створює оптимістичний настрій, але вищий за якість. На Сході він часто трапляється у поєднанні з червоним, символізуючи удачу, везіння і багатство.

Золотий колір по Фен-шуй належить до елементу МЕТАЛ.

БІЛИЙ. Ключові слова: *чистота, розум.*

Білий колір асоціюється з чистотою і невинністю. Пов'язаний з натхненням, прозрінням, духовною любов'ю. Як всі ахроматичні кольори, він залежить від кольору джерела світла і істотно змінюється при заході сонця, при місячному сяйві. Загалом білий важко назвати кольором, – це, швидше, повна наявність світла. Він викликає любов до дрібниць. На Сході білий, з одного боку – колір смерті, трауру (колір сивини, попелу, снігу); з іншого – сприяє проникненню Ці, що дуже схвалюється Фен-шуй.

Білий сильно виступає і контрастує з усіма кольорами. У строкаті поєднання привносить світло і свіжість, збільшує об'єм.

СИМВОЛІЗУЄ розум, вільний від турбот, чистоту, невинність, цноту.

Асортимент біло-квіткових: Трав'янисті: монарда двійчаста, білі півонії, флокси, лілії, жоржини, айстри, гладіолуси та троянди, нарциси, ромашка польова та лікарська, королиця, кали, астильба Арендса, лобулярія Бентана, стокротки, маренка духмяна тощо.

Деревні: черемха, глід, спірея Вангутта, бузок амурський, ломиніс виноградолистий, бирючина звичайна, магнолія кобус, обернено-яйцевидна, китайська, садовий жасмин, ірга круглолиста, Робіні звичайна, бузина, калина гордовина.

ЧОРНИЙ. Ключові слова: *інтенсивність, офіційність, витонченість.*

Чорний поглинає світло. Це колір небуття, ночі. Часто його вважають похмурим, але він може створити досить динамічну, зосереджену атмосферу, необхідну для вирішення складних проблем. На Заході чорний вважається негативним.

навіть сатанинським кольором. Насправді він, як і білий, не нав'язує людині жодного настрою, залишаючи розум чистим від емоцій. На відміну від білого, він візуально зменшує об'єм і особливо підсилює теплі кольори. Необхідно використовувати чорний у дуже невеликих відношеннях з іншими кольорами. Надмір його впливає на організм негативно. У Фен-шуй належить до елементу води.

Література

1. Ашкенази Г.П. Цвет у природе и технике. – М., 1978.
2. Бродович Т.М., Бродович М.М. Деревья и кустарники запада УССР. – Львов: Атлас, 1979.
3. Громов А.Н. Книга цветовода. – М., 1971.
4. Древнекитайская философия. – М., 1973.
5. Зернов В.А. Цветоведение. – М., 1972.
6. Киселев Г.Е. Цветоводство. – М., 1964.
7. Николаевская З.А. Садово-парковый ландшафт. – М., 1989.
8. Gawryszewska B. Feng Shui. – Warszawa: Ogrody №3 (11), 2000.

УДК 712.253: 631 524: 635.96 (477.41)

Н.М. Дойко¹ – Біла Церква

ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЕВНИХ ЛІАН У ЛАНДШАФТАХ ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ "ОЛЕКСАНДРІЯ" НАН УКРАЇНИ

Наводяться короткі відомості з історії інтродукції в Україні витких деревних рослин. Подана біоекологічна характеристика та дані з використання деревних ліан, які зростають у ландшафтах парку та на колекційній ділянці.

N.M. Doyko – Bila Tserkva

The application of arboreal lianas in landscapes of Dendrological park "Olexandria" of NAS of Ukraine

The short facts about history of introduction in Ukraine of climbing arboreal plants are presented. Bioecological characteristic and data of the use of arboreal lianas, that are grow in landscapes of park and collectional plots are given.

Садово-паркове мистецтво має багатовікову історію – від монастирських садів та виноградників XI століття до громадських міських садів та маєткових парків XIX-XX ст.

У кінці XVIII – на початку XIX ст. найбільше визнання у садівництві отримувало ландшафтний стиль, у якому особлива увага приділяється вільному розвитку та природній красі рослин. Цим пояснювалась тенденція до швидкого росту асортименту деревних рослин в усіх типах посадок. У панських маєтках збиралися справжні колекції екзотичних деревних рослин, чому сприяли закордонні подорожі та експедиції. Старовинні парки України за своєю роллю у збагаченні дендрофлори краю були, по суті, першими ботанічними садами. Вже до появи у XIX ст. перших в Україні ботанічних садів культивування чужоземних видів деревних рослин набуло значного поширення, а разом з тим набувався досвід вирощування цих рослин, закладалися основи масової культури декоративних дерев і кущів [4]. Деякі старовинні парки України і зараз не поступаються більшості бо-

¹ дендрологічний парк "Олександрія" НАН України (dendrological park, Olexandria" of NAS of Ukraine)

1. Історія садово-паркового будівництва